

NASTAVNA JEDINICA 5: Prava, slobode i odgovornosti

Koja su naša prava i kako se štite?

Oblast ljudskih prava tiče se razvoja ljudskih bića do dostizanja njihovog punog potencijala i njihovog odnosa sa drugim ljudima u istoj onoj mjeri u kojoj se ta oblast bavi i odgovornostima koje država ima prema pojedincima, njenim građanima. Važna dokumenta o ljudskim pravima uključuju „Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima“, „Evropsku konvenciju o ljudskim pravima“ i „Konvenciju o pravima djeteta“. Tradicionalno se ljudska prava dijele na kategorije građanskih, političkih, socijalnih, ekonomskih i kulturnih prava. Te se kategorije često povezuju sa određenim vremenskim okvirima, pri čemu se građanska i politička prava smatraju „prvom generacijom“, socijalna i ekonomska prava „drugom generacijom“, dok se na kulturna prava ili prava na razvoj gleda kao na „treću generaciju“. Bez obzira na vrijednosti koje postoje u kategorisanju prava, obrazovanje za demokratiju i ljudska prava nastoji promovirati jedan sveobuhvatan pristup ljudskim pravima. Ono jednako naglašava sve kategorije prava, građanska, politička, socijalna, ekonomska i kulturna, i time nastoji da bude protivteža tendenciji da se određena prava smatraju važnijim od drugih. Takođe je važno naglasiti da, iako se ljudska prava tradicionalno vezuju za državu i njen odnos prema pojedincu, pristup ljudskim pravima, koji se primjenjuje u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava, sve više naglašava prava „grupa“ odnosno „naroda“. Pokušaji da se te ideje uključe u obrazovanje za demokratiju i ljudska prava veoma su važni za razvoj samog tog koncepta, ali i za razvoj lokalnih, nacionalnih i regionalnih zajednica.¹⁹

Ljudska prava sadrže tri komponente: nosioca prava, sadržaj prava (ono na što nosilacu polaže pravo) i nosioca odgovornosti (osoba ili institucija koja mora odgovoriti na zahtjev za ostvarenje prava). Dužnosti se obično posmatraju u tri nivoa:

- Poštovanje prava podrazumijeva da ne preduzimamo ništa što pojedince direktno ili indirektno lišava njihovih prava, uključujući i to da ne uspostavljamo sistem institucija koji bi ljudima uskraćivao njihova prava ili bi podsticao druge da im uskraćuju njihova prava.
- Zaštita prava podrazumijeva osiguravanje poštovanja prava; sprečavanje onih koji druge žele da liše njihovih prava, bez obzira na to radi li se o državnim funkcionerima, međunarodnim institucijama, privatnim kompanijama, uglednim članovima zajednice, volonterima ili bližim srođnicima.
- Omogućiti ostvarenje prava znači pružiti pomoć obespravljenima, uključujući i one za koje snosimo posebnu odgovornost, one koji su lišeni svojih prava, jer nije ispunjena obaveza poštovanja i zaštite njihovih prava, te one koji su žrtve elementarnih nepogoda. To podrazumijeva legislativne, budžetske, sudske i druge mjere kako bi se stvorilo najpovoljnije okruženje za zaštitu prava.²⁰

Zaštićene slobode uključuju slobodu mišljenja, uvjerenja i izražavanja, slobodu vjerskih ubjeđenja i praktikovanja, slobodu kretanja unutar zemlje, te pravo na mirno okupljanje i udruživanje. Druga građanska prava uključuju zaštitu privatnosti i porodičnog života, kao i pravo na jednakost pred zakonom.²¹

Odgovornosti su logična posljedica ljudskih prava. Određeno pravo gubi svoj značaj bez odgovarajućih odgovornosti. Svaki pojedinac ima moralnu obavezu da ne vrijeđa lično dostojanstvo drugih ljudi. Kada potpisuju međunarodne sporazume, vlade imaju ne samo moralnu nego i pravnu obavezu.

---

¹⁹ Iz „Rječnika pojmova obrazovanja za demokratiju i ljudska prava“, Karen O'Shea, Savjet Evrope, DGIV/EDU/CIT (2003) 29.

²⁰ Preuzeto iz „Dužnosti bez granica. Ljudska prava i globalna socijalna pravda“, Međunarodno vijeće za politiku ljudskih prava.

²¹ Ibid.

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava

Kroz ovaj niz lekcija učenici će:

- dobiti nova znanja o prirodi ljudskih prava kao nužnom preduslovu koji svakom čovjeku omogućava da zadrži svoje ljudsko dostojanstvo;
- saznati nove podatke i dobiti nova znanja o međunarodno priznatim ljudskim pravima;
- povećati sposobnost prepoznavanja povrede ljudskih prava;
- dobiti nova znanja o tome kako mogu dati svoj doprinos boljem poštovanju ljudskih prava;
- dobiti nova znanja i izgraditi svijest o dužnostima povezanim s ljudskim pravima: obavezama države i institucija, kao i o vlastitim moralnim obavezama.

NASTAVNA JEDINICA 5: Prava, slobode i obaveze

Koja su naša prava i kako se štite?

Naslov lekcije	Obrazovni ciljevi	Učenički zadaci	Sredstva	Metodi
Lekcija 1: Želje, osnovne potrebe, ljudsko dostojanstvo i ljudska prava	Učenici stiču nova znanja o prirodi ljudskih prava kao nužnom preduslovu koji svakom čovjeku omogućava da zadrži svoje ljudsko dostojanstvo.	Učenici povezuju svoje želje s osnovnim potrebama i ljudskim pravima.	Radni list za učenike 5.1. Radni list za učenike 5.2 (nastavnici bi trebalo da primijete da se ovaj radni list koristi kroz cijelu jedinicu i stoga će trebati i u drugim lekcijama).	Grupni rad, plenarni rad. Kritičko razmišljanje.
Lekcija 2: Prepoznavanje povrede ljudskih prava	Učenici mogu prepoznati povredu ljudskih prava.	Učenici proučavaju slučajeve povrede ljudskih prava.	Radni list za učenike 5.3. Radni list za učenike 5.2.	Rad u paru ili grupi. Plenarna rasprava.
Lekcija 3: Prava i odgovornosti	Učenici shvataju kako oni mogu doprinijeti zaštiti ljudskih prava. Učenici razumiju da su ljudska prava povezana s odgovornostima – odgovornostima države i institucija, kao i njihovom moralnom odgovornošću.	Učenici utvrđuju odgovornost za zaštitu ljudskih prava, uključujući i svoj vlastiti doprinos.	Prazan list papira i olovka Radni list za učenike 5.4. Radni list za učenike 5.2.	Rad u paru ili grupi. Kritičko razmišljanje.
Lekcija 4: Kviz o ljudskim pravima	Učenici uče o međunarodno priznatim ljudskim pravima.	Učenici odgovaraju na pitanja uz više ponuđenih odgovora i raspravljaju o implikacijama svojih odgovora	Kartice za svakog učenika, rješenja na pozadini (radni list za učenike 5.5).	Pitanja uz više ponuđenih odgovora.

Materijal za nastavnika

Slijedi lista ljudskih prava koja se navode u „Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima“ (UDHR), „Međunarodnoj konvenciji o građanskim i političkim pravima“ (ICCPR), „Međunarodnoj konvenciji o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima“, „Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima“ (ECHR) i revidiranoj „Evropskoj socijalnoj povelji“ (ESC). Priloženi pregled sastavljen je za obrazovne potrebe.

	UDHR	ECHR	ESC	ICCPR	ISESCR
1. Pravo na život	3	2		6	
2. Zabrana mučenja	5	3	26	7, 10	
3. Zabrana ropstva	4	4		8	
4. Pravo na slobodu i sigurnost	3	5		9	
5. Pravo na pravično suđenje	10, 11	6, 7		14, 15	
6. Pravo na djelotvoran pravni lijek	8	13	D	2, 9	
7. Zabrana diskriminacije; pravo na ravnopravnost	2, 7	14	4, 15, 20, 27, E	3, 26	3
8. Pravo čovjeka da bude priznat kao osoba; pravo na nacionalnu pripadnost	6, 15			16, 24	
9. Pravo na privatnost i porodični život	12	8		17	
10. Pravo na brak	16	12		23	
11. Pravo na posjedovanje imovine	17				15
12. Pravo na kretanje	13		18	12	
13. Pravo na azil	14			18	
14. Sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti	18	9		18	
15. Sloboda izražavanja	19	10	28	19	8
16. Sloboda okupljanja i udruživanja	20	11	5, 28	21, 22	8
17. Pravo na hranu, piće i smještaj	25		30, 31		11
18. Pravo na zdravstvenu zaštitu	25		11		7, 12
19. Pravo na obrazovanje	26		10		13, 14
20. Pravo na zapošljavanje	23		1, 2, 3, 4, 24		6, 7
21. Pravo na odmor i slobodno vrijeme	24		2		7
22. Pravo na socijalnu zaštitu	22, 25		7, 8, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 23, 25		9, 10
23. Pravo na političko djelovanje	21		22	25	
24. Pravo na učešće u kulturnom životu	27			27	15
25. Zabrana destrukcije ljudskih prava	30	17		5, 20	5
26. Pravo na društveni poredak koji omogućava ostvarivanje ljudskih prava	28			2	2
27. Obaveze pojedinca	29				

Bilješka: Neki članovi ESC-a obilježeni su brojkama, a neki štampanim slovima.